

К 39/А 93

1200000868162

КОМИТЕТ НА ОКРЪЖНИЯ НАРОДЕН СЪВЕТ
КОМИТЕТ НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ

ДОМ ЗА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ БИТ И КУЛТУРА

АТЕИЗАЦИЯТА НА НАСЕЛЕНИЕТО И
ВНЕДРЯВАНЕТО НА СОЦИАЛИСТИЧЕС-
КАТА СЕМЕЙНО - БИТОВА, ПРАЗНИЧНО -
ОБРЕДНА СИСТЕМА В РУСЕНСКИ ОКРЪГ

ДОНКА КОВАЧЕВА
ДИМИТЪР МИТЕВ

Р у с е
март 1979 Г.

K 39/A 93

ИЗПЪЛНИТЕЛЕН КОМИТЕТ НА ОКРЪЖНИЯ НАРОДЕН СЪВЕТ
ОКРЪЖЕН КОМИТЕТ НА ОТЕЧЕСТВЕННИЯ ФРОНТ
ДОМ ЗА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ БИТ И КУЛТУРА

За служебно ползване!

АТЕИЗАЦИЯТА НА НАСЕЛЕНИЕТО И ВНЕДРЯВАНЕТО
НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКАТА СЕМЕЙНО-БИТОВА,
ПРАЗНИЧНО-ОБРЕДНА СИСТЕМА В РУСЕНСКИ ОКРЪГ

/По материалите от конкретното комплексно,
социологическо, етно и социално психологи-
ческо изследване на управлението на процеса
на атеистичното възпитание и внедряването
на социалистическата семейно-битова празнично-
обредна система в Русенски окръг/

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"

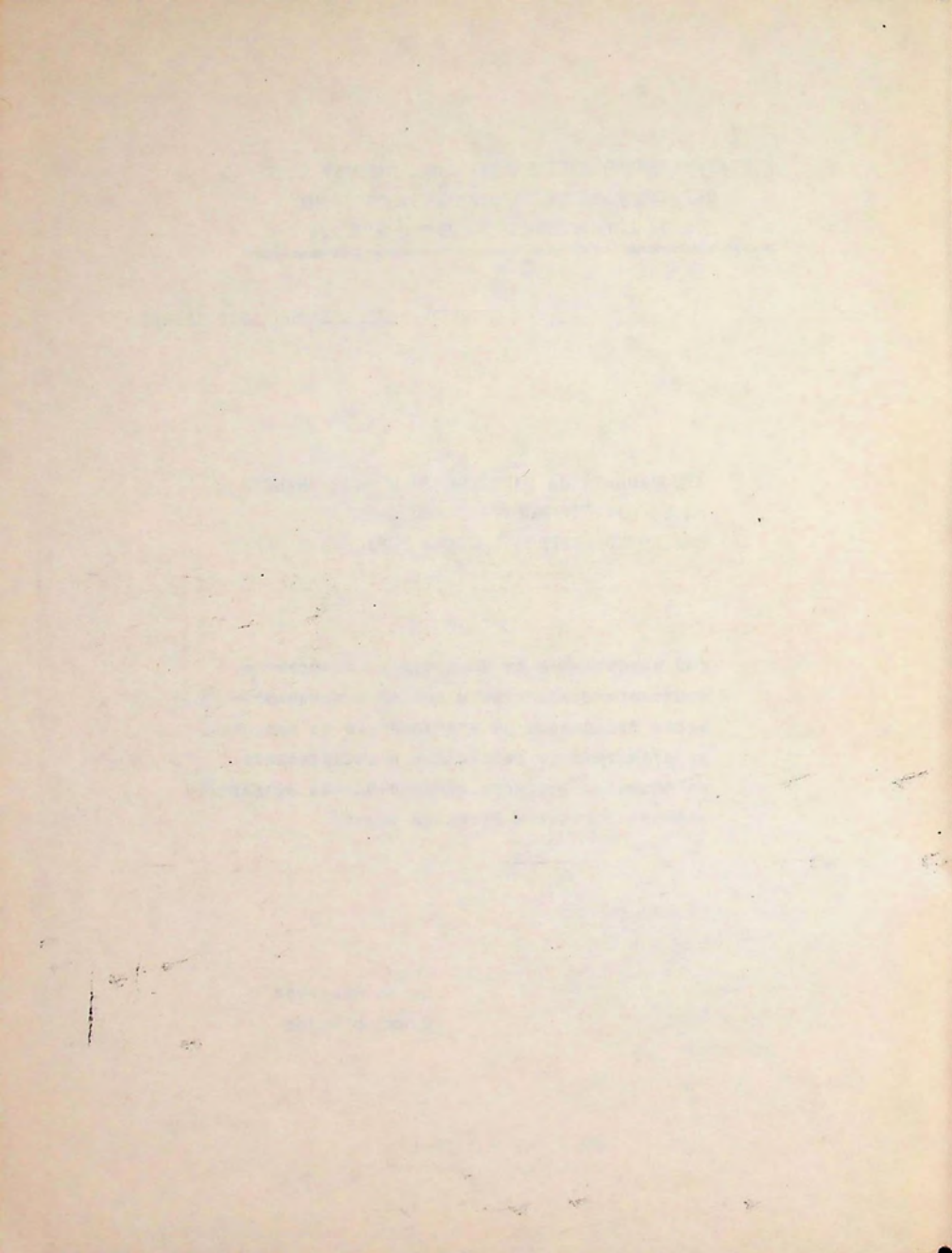

120000868162

Донка Ковачева
Директор Митев

Русе, март 1979 год.

447118

Победата на социалистическата революция на 9.IX.1944 година ознаменува нов етап в развитието на България. Под ръководството на БКП и с братската помощ на СССР нашият народ завоюва огромни успехи в областта на икономиката, политиката, културата и бита, които доведоха до коренни изменения на социалната, социално-демографската, етническата и социално-психологическата структура на обществото и общественото съзнание.

Марксизмът-ленинизмът стана господстващ мироглед на подавяващото мнозинство от населението.

В резултат на това бяха преодоляни основните социални, физиологически и психологически корени на религията и тя се превърна в отживелица.

Едновременно с това атеизацията придобива все по-масов характер, обхващайки съзнанието, психологията и поведението на голяма част от населението.

Февруарския пленум на ЦК на БКП - 1974 г. окачестви тези успехи като голямо завоевание на Партията и народа. Същевременно той постави задачата: "да се засили дейността за атеистичното възпитание на народа, да се противодействува решително на политическите спекулации с религиозните чувства на хората, да се разшири и разнообрази пропагандата на научно-атеистични знания. Да се преодолее подценяването и се ускори работата за внедряването на нови социалистически ритуали в живота на трудещите се."¹

Тази задача произтича най-малко от три обстоятелства:

Първо. В етапа на изграждането на развитото социалистическо общество, наред със социално-икономическия проблем, първостепенно

1 Виж Ал. Лялов. Да издигнем идеологическата работа на висотата на задачите, поставени от Десетия конгрес и новата програма на Партията за изграждане на развитото социалистическо общество. С., 1974, стр. 55

място заемат и проблемите, свързани с комунистическото възпитание на трудещите се и младежта, в т.ч. и атеистичното. "Неделна част от възпитанието на новия човек - се казва в Програмата на БКП - представлява борбата против реакционните възгледи, религиозните предрасъдъци и отживелите времето си нрави и навици, създадени през хилядолетното господство на експлоататорските класи и запазили се в една или друга степен в съзнанието и поведението на хората и след победата на социализма."¹ -

Второ. Проникнала в някои сфери на живота в нашето общество, религията в една или друга степен държи макар и ограничен брой хора под свое влияние, отчуждава ги, отслабва тяхната съзнателност, трудова, обществена и политическа активност, пречи за формирането на зрялата социалистическа личност и утвърждаването на социалистическия начин на живот.

Трето. В условията на съвременната идеологическа борба между капитализма и социализма религията се използва като оръжие от буржоазната идеология и ревизионизма против марксистко-ленинската идеология. Тя се явява удобно средство в ръцете на империализма, антикомунизма и буржоазния национализъм за идеологическа диверсия, насочена против страните с реален социализъм.

По-нататъшното усъвършенствуване на процеса на атеистичното възпитание и постигането на неговите главни цели, а именно - преодоляването на религията и атеизирането на населението, поставя изискването за научен подход в атеистичната дейност и усъвършенствуване на управлението му.

1 Програмата на БКП за изграждане на развитото социалистическо общество. С.1971 г., стр. 79

По тези именно причини ОНС и ОК на Отечествен фронт взеха решение да се проведе конкретно комплексно социологическо и етно-социално-психологическо изследване на управлението на пропеса на атеистичното възпитание и внедряването и усъвършенствуването на социалистическата семейно-битова, празнично-обредна система в Русански окръг¹, което залегна в единната дългосрочна програма, приета на съвместното им заседание от 30.1.1975 година.

Теоретичният модел, програмата и инструментариума за провеждане на социологическото изследване² бяха разработени от ДСБК с ценната помощ на Социологическия институт при БАН в лицето на к.и.н. Атанас Атанасов, Философския институт в лицето на проф. д-р Тодор Стойчев на Академията за обществени науки към ЦК на БКП - доцент Стоил Каратанчев като консултанти и експерти по изследването; на проф. Емилко Ошавков, на доц. Йордан Николов, на секретаря на Атеистична трибуна - Иван Карамфилов, научния сътрудник към Етнографския институт при БАН - Борис Тумангелов като консултанти и други.

Ценна помощ при провеждане на изследването ни оказаха общинските партийни комитети, общинските народни съвети, общинските селски и квартални комитети на Отечествения фронт, общинските и селски комитети на ДМС и ръководствата на училищата, като създадоха необходимата организация и посочиха подходящи лица за анкетатори.

В анкетарането взеха участие 250 анкетатори от окръга и 150 от гр. Русе, а също така и 15 комсомолци, членове на клубове "Млад атеист" от средните училища. Както организаторите, така и анкетаторите работи-

1 Научното ръководство на изследването бе възложено на В. Данаев - социолог при ОК на БКП, Д. Ковачева - секретар на ОК на Отеч. фронт и Д. Митев - секретар на ДСБК при ОК на Отеч. фронт.

2 Теоретичният модел и програмата на изследването бяха обсъждани и утвърдени от Социологическия институт при БАН. Получената информация бе обработена в Изчислителния център на АОНСУ при ЦК на БКП

ха на общественя начала и се отнесоха много отговорно към поставените задачи, за което им изказваме нашата благодарност.

МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обект на изследването - пълнолетното население, живеещо и работещо на територията на Русенски окръг.

Цел на изследването - да се изучи по-пълно обекта на атеистичното възпитание, да се разкрие въздействието на обективните и субективните фактори върху процеса на атеизацията и внедряването на социалистическата семейно-битова празнично-обредна система.

Задачи на изследването:

1. Да се събере необходимата емпирична информация чрез изследване на обекта на атеистичното възпитание и въз основа на научно-обобщаващи типологии да се направи класификация на пълнолетното население в Русенски окръг в зависимост от степента на атеизация и религиозността на съзнанието и поведението му.

2. Да се разкрие позитивното и негативното въздействие на обективните и субективните фактори при социализма върху преодоляването на религията и атеизирането на населението, както и при внедряването на социалистическата семейно-битова, празнично-обредна система.

3. Да се набележат основните задачи за по-нататъшното повишаване качеството и ефективността на атеистичната дейност и работата по внедряването и усъвършенствуването на социалистическата семейно-битова празнично-обредна система.

Методи за получаване на емпиричната информация

За получаване на необходимата емпирична информация използваме следните методи: закритата пряка анонимна анкета, косвената анкета, интервюто, проучване на документацията и беседата. За целта

бе разработен и съответен инструментариум: анонимна анкетна карта № 1 - попълва се от изследваното лице, анонимна анкетна карта № 2 - попълва се от анкетъора с участието на представители от народните съвети и обществените организации. Двете карти кореспондираха помежду си с кодов номер. По този начин си осигурихме по-голяма достоверност на получената информация.

Определяне на генералната съвкупност.

Генералната съвкупност бе определена по данните от избирателните списъци за изборите, проведени на 30.V.1976 год. и възлизаше на около 212 000 души. За единица на изследването се възприе отделното лице, навършило 18 години, което живее и работи на територията на окръга.

Избор на модела и определяне обема на извадката.

Тъй като е неизгодно да се изследват 212 000 души, ние прибягнахме към извадковия способ. За целта формирахме една представителна извадка, която бе достатъчна по обем, за да получим представителни данни за интересуватата ни генерална съвкупност.

При избора на модела на извадката използвахме гнездовия способ, като за подборна гнездова единица възприехме избирателния район за селищата извън окръжния център и избирателната секция за гр. Русе. По определена формула изчислихме обема на извадката - 2955 души, който напълно отговаря на изискването за представителност на информацията поотделно за окръжния център и селищата извън него, а окръга като цяло.

ТИПОЛОГИЧЕСКА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ПЪЛНОЛЕТНОТО НАСЕЛЕНИЕ В РУСЕНСКИ ОКРЪГ В ЗАВИСИМОСТ ОТ СЪПЕНТА НА АТЕИЗМА И РЕЛИГИОЗНОСТТА НА ПОВЕДЕНИЕТО МУ.

В процеса на подготовката на модела на изследването ние разработихме и използвахме оригинален теоретичен модел на типологическа

класификация¹ на населението в зависимост от глобалната му атеизация² и оригинални комбинаторни скали за измерване на глобалната атеизация.

Моделът на типологическата класификация изградихме въз основа на диалектиката на съзнанието и поведението. При това като основни критерии на атеистичното и религиозното съзнание използвахме съдържанието и равнището на познанието, оценъчното отношение и емоционалните проявявания. За критерии на атеистичното и религиозното поведение използвахме атеистичната, култово-обредната и църковно-религиозната дейност и активност на хората.

Диалектическата връзка между атеистичното и религиозното познание в атеистичното и религиозно поведение осъществяваме чрез атеистичната и религиозна мотивация на поведението.

В разработения от нас модел, типологизирането на населението става само в зависимост от неговата атеизация и религиозност. Той съдържа три основни типологични групи: атеисти, колебаещи, религиозни.

В групата на атеистите се включват лицата с атеистично познание, атеистично оценъчно отношение, атеистични емоционални проявявания, атеистична мотивация на поведението, с атеистична, но не и култово-обредна и църковно-религиозна дейност.

Към групата на колебаещите се отнасят лицата със смесено (атеистично и религиозно) познание, смесено (атеистично и религиозно) оценъчно отношение, смесени (атеистични и религиозни) емоционални проявявания, със смесена (атеистична и религиозна) мотивация и малка атеистична, култово-обредна и църковно-религиозна дейност.

1 При разработването на типологическата класификация ние континуално използвахме съществуващите до сега типологически класификации У нас и в СССР. Предложеният от нас модел има съотнасимост с типологията, използвана в социологическото изследване през 1962 г. в НРБ.

2 Понятието "глобална атеизация" въвеждаме за обозначаване на комплекса от диалектическото единство на атеизацията на съзнанието и поведението.

Към групата на религиозните отнасяме лицата с преобладаващо религиозно познание, религиозно-оценъчно отношение, религиозни емоционални преживявания, религиозна мотивация на поведение, култово-обредна и църковно-религиозна дейност.

В зависимост от съдържанието и равнището на атеизацията и религиозността на съзнанието и активността на атеистичната и религиозната социална реализация групите се подразделят на подгрупи.

Групата на атеистите разделяме на четири подгрупи: убедени активни атеисти, убедени пасивни атеисти, обикновени (стахийни) активни атеисти, обикновени (стахийни) пасивни атеисти.

Групата на убедените активни атеисти включва личности, чиито продукти на познанието са на теоретично равнище. Те си обясняват явленията в природата и обществото, в т.ч. и на религията и атеизма от позициите на марксистко-ленинската теория. Лицата, отнасящи се към тази подгрупа имат цялостно атеистично оценъчно отношение. Те аргументирано и задълбочено отричат реалното съществуване на свръхестественото и чрез това отрицание утвърждават обективното познание на действителността. Реалните си социални потребности задоволяват с атеистични и с неатеистично-нерелигиозни ценности. Емоционалните им преживявания се основават на атеистичната оценка на действителността и се проявяват като силни атеистични чувства. Мотивацията на поведението им е атеистична. Главен мотив на тяхното поведение е атеистичната им убеденост. Не извършват култово-обредни действия, а не участвуват в църковно-религиозна дейност. Проявяват голяма атеистична активност.

Убедените пасивни атеисти се отличават от убедените активни по това, че те имат по-слаби атеистични чувства и проявяват по-слаба или не проявяват атеистична активност. Те са атеисти за себе си.

Обикновените (стихийни) активни атеисти се характеризират с това, че продуктите на атеистичното им познание са на емпирично равнище. Те участвуват във формирането на обикновеното им всекидневно съзнание. Липата, отнасящи се към тази подгрупа не вярват в реалното съществуване на свръхестественото. Долавят правилно реакционната роля на религията като "опиум за народа" и "прислужница на експлоататорските класи", но не могат да си обяснят научно от позициите на марксизма-ленинизма явленията и закономерностите в природата и обществото, в т.ч. и религията, и атеизма като социални явления. По тази причина и оценъчното им отношение не е цялостно атеистично. Техният атеизъм се свежда само до отрицание на религията, без научно да обосновават материалистическия мироглед. Реалните си потребности задоволяват отчасти с атеистични и с неатеистично-нерелигиозни ценности. Те имат силни атеистични чувства. Мотивацията на поведението им е атеистична. Тя се определя преди всичко от силните им атеистични чувства, поради което атеистичната им дейност се свежда само до отрицание на злободневните проявления на религията. Не извършват култови действия. Не участвуват в църковно-религиозна дейност. Проявяват голяма атеистична активност.

Обикновените (стихийни) пасивни атеисти се отличават от обикновените активни атеисти по това, че имат по-слаби атеистични чувства, участвуват в атеистични мероприятия, но не проявяват атеистична активност.

Групата на колебаещите подразделяме на три подгрупи: колебаещи-клонящи към атеизъм, колебаещи неопределени, колебаещи - клонящи към религия.

При колебаещите, клонящи към атеизъм са налице продукти както на атеистичното, така и на религиозното познание, които са на емпирич-

но равнище и формират обикновеното им съзнание. Те имат положително отношение към науката и възприемат нейните открития като истини, които се разбират от само себе си и в същото време не изключват съществуването на свръхестествени сили, които не отъждествяват с бог. Оценъчното им отношение е както на обикновените (стихийни) атеисти нецялостно-атеистично. За разлика от тях, обаче, те не изключват намесата на свръхестествените сили при някои изключителни ситуации като природни бедствия, епидемии и др. Проявяват слаби атеистични чувства. Мотивацията на поведението им е неатеистично-нерелигиозна. Реалните си социални потребности задоволяват предимно с неатеистични-нерелигиозни ценности, а в някои случаи и с атеистични. Понякога извършват култови действия главно от уважение към свои религиозно вярващи близки или по подражание. Участвуват в атеистични мероприятия, но не проявяват активност.

Колебаещите неопределени са в истинския смисъл на думата колебаещи се между атеизма и религията. От една страна те възприемат обективната действителност такава, каквато е, а от друга - вярват в съществуването на свръхестествени сили и същества. Точно по тази причина и тяхното оценъчно отношение е смесено. Имат положително отношение към науката. Някои явления и закономерности обаче си обясняват чрез намесата на свръхестествени сили и същества. Реалните си потребности задоволяват предимно с неатеистично-нерелигиозни ценности, а понякога и с атеистични и религиозни ценности. Присъщи им са слаби атеистични и слаби религиозни чувства. Мотивацията на поведението им е също смесена. Религията мотивира само религиозните им действия. Понякога извършват култови-обредни действия по подражание или пък "за всеки" случай, както те обичат да се изразяват. Религиозността им не е строго конфесионално диференцирана, поради което те обикновено

не се черкуват, а когато го правят, те стиват или в молитвените домове, където традиционно се молят техни религиозно вярващи близки, но с еднаква охота посещават и молитвени домове на сродни религиозни конфесии. Участвуват и в атеистични мероприятия без да проявяват активност.

Колебавещите, клонящи към религия по редица характерни признаци на съзнанието им приличат на колебавещите неопределени. За разлика от тях обаче, религиозността им е конфесионално насочена, поради което те извършват култово-обредните действия на съответната конфесия. Мотива на религиозното им поведение е "за всеки случай" и за спазване на религиозната традиция. Участвуват и в атеистични мероприятия.

Групата на религиозните също не е еднородна. В зависимост от степента на преоблаване на религиозни елементи в съзнанието и поведението им те се подразделят на 4 подгрупи: обикновени (стихийни) активни религиозни, обикновени (стихийни) пасивни религиозни, убедени пасивни религиозни, убедени активни религиозни.

Религиозните представи и идеи на обикновените (стихийни) пасивни вярващи са на емпирично равнище и представляват компонент на обикновеното им съзнание, което обслужва най-вече вседневната им специфично-религиозна дейност и в редки случаи семейно-битовата. Те вярват в съществуването на бог (аллах), дявол, зли сили, нечисти духове, задгробен живот и различни суеверия. Имат нецелостно религиозно опенящо отношение към действителността. Отнасят се положително към науката и научно-техническия прогрес.

Реалните си потребности задоволяват предимно с неатеистично-нерелигиозни ценности и отчасти с религиозни ценности. Испитват някога нерелигиозни, така и слаби религиозни чувства.

Религиозността им е конфесионално определена. Те извършват редовно само някои култово-обредни действия за спазване на религиозната традиция и от религиозно-емоционални подбуди. Не проявяват църковно-религиозна активност. Участвуват понякога в атеистични мероприятия.

Обяновените (стихийни) активни вярващи се отличават от обяновените пасивни по това, че им са присъщи силни религиозни чувства. Извършват почти всички култово-обредни действия, предвидени от съответната религиозна конфесия. Проявяват голяма църковно-религиозна активност и не участвуват в мероприятия с атеистична насоченост.

Религиозните представи, идеи и възгледи на убедените пасивни религиозни са на теологично равнище. Те са обясняват явленията в природата и обществото чрез теологията. Имат цялостно религиозно оценъчно отношение. Проявяват интерес към научните открития и постиженията на научно-техническата революция, но се стремят да ги примирят с религиозните си убеждения. Изпитват силни или слаби религиозни чувства. Религиозността им е конфесионално определена. Извършват редовно култово-обредни действия, но не проявяват голяма църковно-религиозна активност.

Участвуват в обществения живот, понякога и активно. Присъствуват на мероприятия с атеистична насоченост.

Убедените активни религиозни за разлика от пасивните имат отрицателно отношение към науката и научно-техническия прогрес, изпитват силни религиозни чувства, проявяват голяма църковно-религиозна активност. Не участвуват в атеистични мероприятия.

Нашето изследване показва, че най-голям е процентът на атеистите - 59,22 %. Значително по-малък - на колебаещите - 31,67 % и най-малък - на религиозните - 8,91 %.

По-пълна представа за атеизацията и религиозността на населението получаваме като разгледаме разпределението му в съответните подгрупи. (Вж. таблица № 1)

ТАБЛИЦА № 1. Типологична класификация на пълнолетното население в зависимост от атеизацията и религиозността на съзнанието и поведението му.

Наименование на подгрупите	в абсолютни числа	в проценти
1. Убедени активни атеисти	79	2,67
2. Убедена пасивни атеисти	453	15,33
3. Стихийни активни атеисти	138	4,67
4. Стихийни пасивни атеисти	1080	36,55
5. Колебаещи - клонящи към атеизъм	579	19,59
6. Колебаещи неопределени	209	7,07
7. Колебаещи - клонящи към религия	143	5,01
8. Обикновени пасивни религиозни	210	7,11
9. Обикновени активни религиозни	28	0,95
10. Убедени пасивни религиозни	20	0,68
11. Убедени активни религиозни	5	0,17

От данните в табл. № 1 се вижда, че по отношение на равнището на атеизацията на съзнанието преобладават обикновените стихийни над убедените, а по отношение на атеистичната реализация - пасивните над активните.

Следователно, независимо, че атеистите като цяло преобладават над колебаещите и религиозните те не трябва да се изпускат от обсега на целенасочената атеистична дейност.

При тях усилията трябва да се насочат в две направления:

Първо - повишаване на теоретичното равнище на съзнанието на обикновените стихийни атеисти чрез овладяване на марксистко-ленинската теория.

Второ - повишаване на атеистичната активност чрез формиране на определени умения и навики за атеистична дейност.

При колебаещите най-голям е процентът на лицата, отнасящи се към колебаещи - клонящи към атеизъм, значително по-малък при колебаещи неопределени и най-малък при колебаещи - клонящи към религия.

Колбаещите като обект на атеистичното възпитание представляват голям интерес, тъй като:

Първо. Техният процент в нашия окръг не е малък.

Второ. По степента на атеизация на съзнанието и поведението заемат междинно положение и еднакво могат да служат като резерв и на атеизма, и на религията.

Ето защо те се явяват главен обект на атеистичната дейност.

При тях усилията трябва да се насочат преди всичко към по-нататъшно разрушаване на религиозните стереотипи и за формиране на критично отношение към религията. Разбира се, това е труден и продължителен процес. Той изисква да се отчитат особеностите на отделните типологически подгрупи. Работата с колебаещите - клонящи към атеизъм и колебаещите - неопределени, трябва да има за задача преминаването им изцяло на позициите на атеизма, а при колебаещите - клонящи към религия, откъсване от последната и също преминаване на позициите на атеизма.

При религиозните, подгрупата на обикновените (стихийни) религиозни значително преобладава над убедените. Много по-голям е и процентът на пасивните, отколкото на активните. Въпреки че процентът на религиозните лица в нашия окръг е значително по-малък, отколкото

на атеистите и колебаещите, те и в бъдеще трябва да останат един от главните обекти на атеистичното въздействие по няколко причини:

Първо. Религиозните лица са главната опора на религията у нас.

Второ. Те най-трудно се поддават на атеистично въздействие.

Трето. Активните религиозни лица са главен разпространител на религията.

При тях усилията на атеистичната дейност трябва да бъдат насочени:

- към понижаване на религиозната им активност и формиране на критично отношение към религията и

- привличането им в културно-просветни, туристически и други мероприятия с атеистична насоченост, които ще спомогнат за формиране на позитивно отношение към атеизма.

Целенасоченото атеистично въздействие и при религиозните трябва да има за крайна цел те да напуснат лоното на религията и да преминат на позициите на атеизма.

Съдържателната, качествена и ефективна атеистична дейност изисква да се отчита както типологическата характеристика на обекта на атеистичното възпитание по отношение на неговата атеизация и религиозност, така и неговата социално-класова, социално-демографска и етническа принадлежност.

АТЕИЗАЦИЯТА И РЕЛИГИОЗНОСТТА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПРИ
РАЗЛИЧНИТЕ СОЦИАЛНО-КЛАСОВИ, СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ
И ЕТНИЧЕСКИ ГРУПИ В ОКРЪГА.

Изследването показва, че от всички социално-класови групи най-голям е процентът на атеистите сред учащите в средните, полувисшите и висшите учебни заведения, следван от процента на слушателите, работ-

ниците и най-малък - при селскостопанските труженници. (Вж табл. № 2)

ТАБЛИЦА № 2. Атеизация и религиозност на населението при различните социално-класови групи

Социално положение	Атеисти в %	Колебещи в %	Религиозни в %	Непоказ- зали-%	Общо в %
Работници	67,81	29,47	2,62	0,1	100
Селскостопански труженници	33,99	48,57	16,84	0,6	100
Служащи	89,03	10,65	0,16	0,16	100
Учащи в средните, полувисшите и вис- шите учебни заве- дения	95,56	4,44	-	-	100

Ниското равнище на атеизацията сред селскостопанските труженници се обяснява главно със специфичния характер на селскостопанското производство, чийто краен резултат до голяма степен зависи от природните стихии и с онаследените от капиталистическото общество религиозни стереотипи.

Ниският технически уровень, частнособственническият начин на производство и експлоатацията в миналото са пораждали несигурност в утрешния ден, което се явявало важна предпоставка за възпроизводството на религията и религиозността в по-голяма степен сред селскостопанските труженници, отколкото при другите социално-класови групи. Закрепени здраво в определени стереотипи те са преживявали капитализма и са преминали в социалистическото общество.

В процеса на изграждането на реалния социализъм се премахва частната собственост върху средствата за производство и основаната върху нея експлоатация на човек от човек. Индустриализацията, колективизацията и механизацията измениха характера на селскостопанското

производство. Всичко това безспорно се явява важна обективна предпоставка за преодоляването на религията. Независимо от това обаче, в една или друга степен тя и днес продължава да битува в съзнанието и поведението на част от селскостопанските труженници в по-голяма степен, отколкото при другите социално-класови групи. Това определя и по-голямата необходимост от атеистична дейност сред селскостопанските труженници, които и в бъдеще трябва да бъдат главен обект на атеистичното възпитание.

Не трябва да се подценява и атеистичната дейност сред работниците, независимо, че процентът на атеистите сред тях е сравнително по-голям, най-малко по две причини.

Първо. Работническата класа е най-многобройна, водеща и определяща облика на нашето общество.

Второ. В резултат на индустриализацията и урбанизацията работническата класа бързо нараства, като нейното изпълнение дойде главно от средата на селяните кооператори и някои прослойки, които в миналото са били повече обременени от религията.

Изследването показва, че не е еднаква атеизацията и религиознаостта на населението, отнасящо се и към различните социално-демографски групи.

ТАБЛИЦА № 3. Атеизация и религиознаост на населението при различните типологични групи по пол.

Типологични групи по пол	атеисти в %	колебаещи в %	религиозни в %	непоказани в %	Общо в %
мъже	63,01	29,93	6,68	0,35	100
женя	55,50	15,95	10,94	0,06	100

Процентът на атеистите при мъжете е по-голям, отколкото при жените. В същото време процентът на колебаещите и религиозните е по-голям при жените.

По-голямата религиозност при жените има преди всичко обществено-исторически основания, които се крият в недалечното капиталистическо минало у нас. Капиталистическите производствени отношения години наред са спъвали социалния прогрес на жената, държали са я настрана от обществения живот, поради което тя е била с по-ниско образование и с по-голяма религиозност. В условията на реалния социализъм се създадоха всички предпоставки за всестранно развитие на жената и тя бързо се правиява с мъжа. Все още обаче, съществуват редица наследи от миналото фактори, като ниското образование при по-възрастните жени, неизлишните частнособственически отношения в някои семейства, някои религиозни семейно-битови традиции и др., които задържат развитието на жената и забавят нейната атеизация.

Ето защо усилията на атеистичната дейност трябва да се насочат предимно към жените. Това се налага не само от факта, че религиозността сред тях е по-разпространена, но и по още две много важни обстоятелства.

Първо. Жената играе най-голяма роля в семейството за формирането, съхраняването и възпроизводството на семейно-битовите традиции, а от там и за семейния микроклимат.

Второ. Като майка тя оказва най-голямо възпитателно въздействие върху подрастващото поколение още от най-ранната му възраст.

Различна е атеизацията и религиозността на населението и при различните възрастови групи. (Вж. табл. № 4)

ТАБЛИЦА № 4. Атеизацията и религиозността на населението при различните възрастови групи.

Възрасто- ви групи	Атеисти в %	Колесбаещи в %	Религиозни в %	Непока- зали- в %	Общо в %
18 - 20 г.	80,74	17,43	1,83	-	100
21 - 30 г.	77,45	19,58	2,79	0,18	99,82
31 - 40 г.	71,35	24,67	3,98	-	100
41 - 50 г.	64,92	27,57	7,35	0,16	99,84
51 - 60 г.	49,89	42,27	7,24	0,60	99,40
над 60 г.	30,53	46,85	22,29	0,33	99,67

Най-голям е процентът на атеистите при възрастовата група от 18 до 20 години и постепенно намалява при лицата от 21 до 30, от 31 до 40, от 41 до 50, от 51 до 60 г. и е най-малък при лицата над 60 години.

По-малката атеизация при възрастните лица се дължи предимно на това, че макар и малка част от тях са все още до известна степен обременени от редица продукти на капиталистическото общество, в т.ч. и някои религиозни стереотипи, които са чужди на социалистическите обществени отношения.

По отношение на възрастовата структура на населението атеистичната дейност трябва да се провежда конкретно и диференцирано. Независимо, че при младото поколение процентът на атеистите е най-голям, то трябва да бъде главен обект на атеистичното възпитание. Това се налага преди всичко от обстоятелството, че по силата на естествена необходимост младото поколение идва на смяна на старото и с увеличаване на неговата атеизация се пресича пътят на възпроизводството на религията.

Нашето последване показва, че коефициентите на глобална атеизация¹ на населението, живеещо в различните типове селища² са различни. (Вж. диаграма № 2)

Коеф. на атеизация

Д И А Г Р А М А № 2

Местожилище и атеизация на населението

От посочената диаграма е видно, че коефициентът на глобална атеизация е най-голям в окръжния център и най-малък в съставните села пълномощничества. Това е обяснимо, тъй като при наличната социално-класова, социално-демографска и етническа структура на населението в различните типове селища, тя е най-благоприятна за атеизацията в окръжния център.

1 Коефициентът на глобална атеизация (Kga) изчислихме по изработения от нас опционен за целта комбинаторен скал.

2 Използвана е типологичната класификация на селищата у нас, която е в сила до 28.III.1979 г.

През последните години Партията и Правителството насочиха своята дейност за подобряване на социалната макросреда във всички типове селища и най-вече в селата.

Първо. Все по-широко се внедрява научно-техническият прогрес и усъвършенствува организацията и начина на производство в селското стопанство, в резултат на което селскостопанският труд постепенно се превръща в разнообразност на промишления.

Второ. Изнасят се цехове или цели предприятия от околния център в селата, с което се изменя социално-класовата и социално-демографската структура на селата.

Трето. Развива се транспортната мрежа и се създават условия една не малка част от населението да живее в селата и да работи в градовете, вследствие на което то е подложено на въздействието на две макросреда.

Четвърто. Реализира се програма за комплексно изграждане на селищните системи, чрез което се създават условия за всеостранно задоволяване на материалните и духовните потребности на хората.

Тези мероприятия неминуемо водят до изменение на социалната макросреда в различните типове селища и особено в селата, което се отразява позитивно върху атеизацията на населението.

Независимо от това обаче, субектите¹ на управлението на атеистичното възпитание трябва да засият целенасоченото идеологическо въздействие с оглед да се ускорят процесите на преодоляването на религията и атеизирането на населението във всички типове селища.

1 Субектите на управлението на атеистичното възпитание са:

колективни - окръжните, общинските, селските комитети и ръководствата на низовите организации на ВКП, БЗНС, НС и обществените организации;

индивидуални - идеологическите работници (пропагандисти, лектори, учители, библиотекар, дейци на културата и изкуството), организационните работници и стопанските ръководители

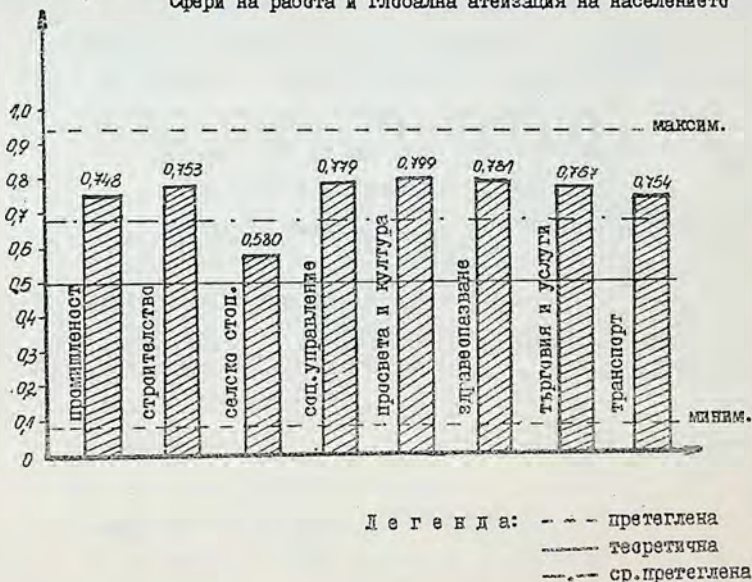
По-специални грижи трябва да се полагат за атеистичното възпитание на населението в съставните села, като се отчита типологическата, социално-класовата, социално-демографската и етническата му принадлежност.

Коефициентът на атеизация на лицата, работещи в различните сфери на работа (Виж диаграма № 3) е също различен. Той е най-голям при лицата, работещи в сферата на просветата и културата и най-малък при лицата, работещи в селското стопанство.

Коеф. на
атеизация

Д И А Г Р А М А № 3

Сфери на работа и глобална атеизация на населението

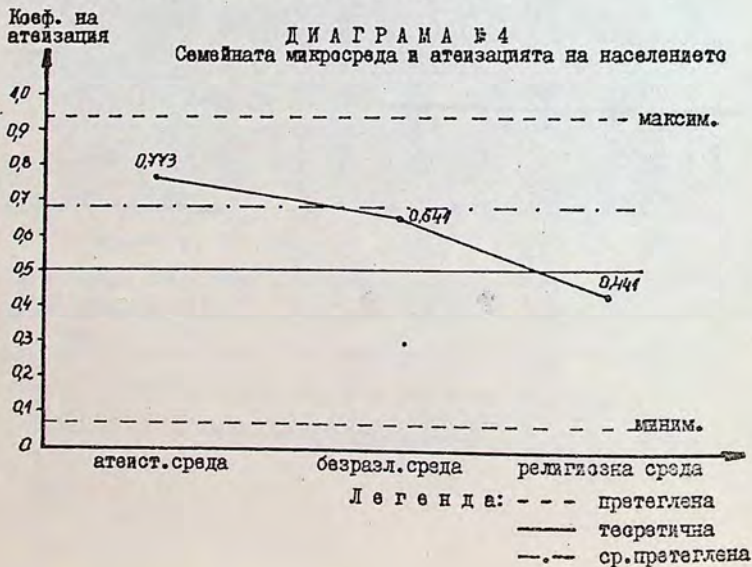

През последните години в нашия окръг се провежда широко по своите мащаби движение за научна организация, реконструкция и модер

низация на производството във всички отрасли на народното стопанство, които безспорно допринасят за преодоляване на различията в характера на труда в различните сфери, а с това и за повишаване на атеизацията на населението. То обаче не изключва, а напротив, изисква системна и целенасочена атеистична дейност, която от една страна ще спомогне за ускоряване на процеса на атеизацията, а от друга - за осъществяване на процеса на внедряване на научната организация, реконструкция и модернизация на производството, доколкото субективния фактор играе решаваща роля в това отношение.

Що се отнася до атеистичната дейност в различните сфери на социалистическото общество, тя трябва да се провежда навсякъде. Усилията обаче, трябва да се насочат в сферата на селското стопанство, където атеизацията на населението е най-малка.

Атеизацията на населението е в пряка зависимост и от атеизацията на семейната среда. (Вж. диаграма № 4)

Колкото е по-голяма атеизацията на семейната микросреда, толкова по-голяма е и атеизацията на лицата.

Силата на въздействие на макросредата (тип селище) и микросредата (сфера на работа и семейна микросреда) върху атеизацията е различна. (Виж диаграма № 5)

Най-силно е въздействието на семейната среда, следвано от средата на работа и най-слабо на макросредата (съответния тип селище).

При това макросредата в съответния тип селище и микросредата по месторабота (трудова колектив) и по местоживее (семеиство) са в диалектическа връзка и взаимодействие.

Семеиството въздействува върху своите членове като първична социална среда от раждането на човека до неговата смърт. Чрез атеизацията на своите членове то влияе върху атеизацията на трудови-

те колективи в съответните сфери на работа. От своя страна микросредата по местоработата въздействува като вторична социална среда и колективен възпитател върху членовете на трудовия колектив - от момента на постъпването в колектива до неговото напускане при пенсиониране или преместване в друг колектив. Трудовият колектив продължава или коригира постигнатото в семейството. В този смисъл от една страна атеизацията на семейната микросреда оказва положително въздействие върху микросредата по местоработата, а от друга - втората въздействува обратно върху първата.

Атеизацията на семейната микросреда и на микросредата по местоработата оказват въздействие върху атеизацията на макросредата в съответния тип селище. Колкото е по-голяма атеизацията на първата, толкова е атеизацията на макросредата е по-голяма.

Нашето изследване показва, че процентът на семействата, отиращи се критично към религията е най-голям в сиринския център, където е коефициентът на атеизация на населението е най-голям и съответно най-малък в съставните села.

Същата закономерност се наблюдава и по отношение на атеизацията на трудовите колективи и атеизацията на макросредата в съответния тип селище.

Семейната микросреда и микросредата на местоработата оказват влияние върху макросредата, но тя не се свежда до прост сбор от микросреда. Тук определящо значение имат обективните фактори - социално-класови и социално-демографски.

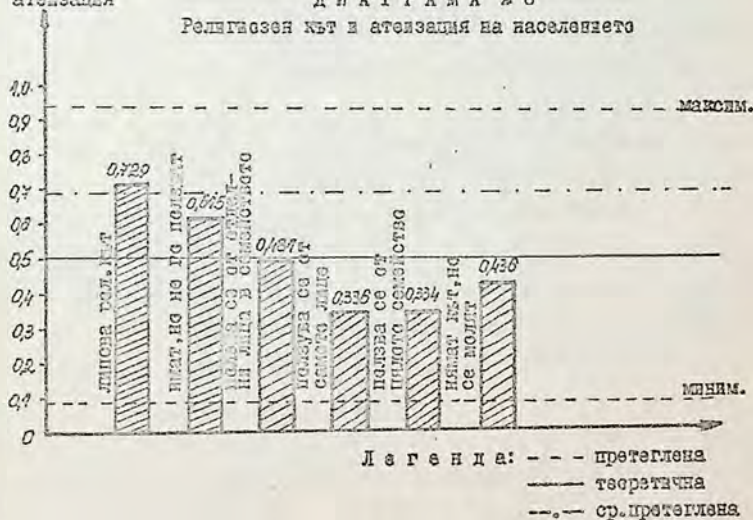
Макросредата по местоживее не пък от своя страна също оказва влияние върху семейната микросреда и микросредата по местоработата. Тя обаче не винаги адекватно се проявява в семейната микросреда. В много случаи последната се определя от наследената битова култура.

Ето защо в атеистичната дейност трябва да се отчитат и такива фактори като: наличието на религиозен кър в семейството и използването му от неговите членове, семейно-битовите традиции и празници, начина на прекарване на свободното време и целенасочената атеистична дейност.

Изследването показва, че наличието на религиозен кър в семейството и използването му от неговите членове оказва отрицателно въздействие както върху атеизацията на семейната макросреда, така и върху отделната личност. (Вж. диаграма № 6) При това колкото повече лица в семейството ползват религиозния кър за задоволяване на религиозните си потребности, толкова негативното му въздействие е по-голямо.

Коэф. на атеизация

Д И А Г Р А М А № 6
Религиозен кър и атеизация на населението

Не трябва да се отминава фактът, че наличието на религиозен кт в семейството, дори и когато не се ползва, оказва определено задържащо въздействие върху атеизацията. В това ни убядават и данните от изследването. Коефициентът на атеизация на лицата в семействата, където има религиозен кт, макар и той да не се използва, е под средния коефициент на атеизация на населението в окръга.

Изследването показва, че в семействата на 13,63 % от изследваните лица има религиозен кт, като при 3,49 % от тях той се използва от: възрастните хора - баба и майка, баба и дядо, при 3,52 % - от самоте изследвани лица, при 1,08 % - от сыпругата на изследваното лице, при 1,83 % - от двамата сыпруги, и при 0,34 % - от цялото семейство. В семействата на 2,64 % от изследваните лица има религиозен кт, който не се използва.

Задържаща роля върху атеизацията на населението и преодоляването на религията играят религиозните традиции.

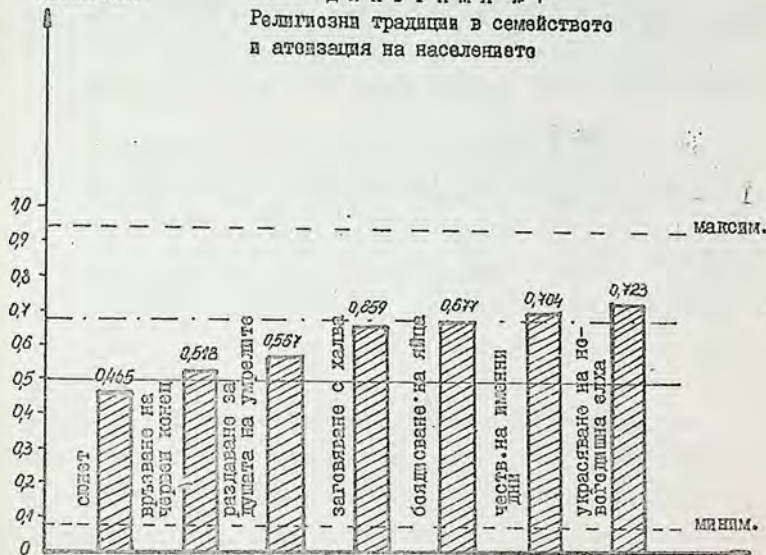
Религиозните изповедания в продължение на дълъг исторически период са успели да вкоренят здраво в семейния бит редица религиозни идеи под формата на обичаи, обреди и празници, някои от които и днес ~~оказват~~ оказват в редица семейства.

Нашето изследване показва, че в семействата на 52,99 % при българите се загоява с халва, на 69,31 % - се боядисват яйца за Великден, на 27,41 % се раздава за душата на умрелите, на 6,57 % се връзва червен конец на доца или животни за здраве, на 51,64 % се празнуват именни дни. При българските турци 58,25 % - извършват сунет, 15,98 % - връзват червен конец, 26,55 % - раздават за душата на умрелите.

Религиозните традиции се отразяват негативно върху атеизацията на населението, в чиито семейства те се спазват. Силата на тяхното въздействие обаче е различна. (Вж. диаграма № 7)

Коеф. на атеизация

Д И А Г Р А М А № 7
Религиозни традиции в семейството
и атеизация на населението

Л е г е н д а: --- претеглена
— теоретична
— ср. претеглена

Най-силно задържащо въздействие върху атеизацията оказва светът, връзването на червен конец за здраве и раздаването за душата на умрелите. Тези традиции са най-здраве свързани с религиозните идеи

Сметът се извършва от мюсюлманите, за да се отличават от неверниците.

Връзването на червен конец за здраве се свързва с вярата в реалното съществуване на нечисти сили и зли духове.

Раздаването за душата на умрелите - с някои религиозни традиции като чествуване на именни дни, заговяване с халва и боядисване на яйца за Великден оказват по-слабо негативно въздействие поради това, че при тях до голяма степен е съхваната връзката с религиозните идеи, а е запазена главно стереотипността на действията. Независимо от това обаче, макар и по-слабо те влияят негативно. Това личи от коефициента на глобална атензация на лицата, в чиито семейства се спазват тези традиции, който е под средния коефициент на атензация в нашия окръг.

В редица семейства се спазват и такива традиции, които ако не се проследи тяхната история, трудно може да се каже, че някога са били религиозни. Такава е новогодишната елха. Тя не само е загубила връзката си с религиозните идеи, но в нея са вложени новел, чулки на религията, поради което, както се вижда от посочената диаграма, се отразява положително върху атензацията на населението.

Пресмислянето на тази традиция не подсказва най-верния път за преодоляване влиянието на религията в семейния блт. В тази връзка през последните години по инициатива на ДСБК в нашия окръг се провеждат спонтанни експерименти за пресмислянето на обичая боядисване на яйца и пренасянето му на Първа пролет като символ на възрождателата се природа.

Внимание заслужава и Заговезни, които закубавят до голяма степен връзките си с религиозните идеи, продължава да се спазва в днес от редина семейства. Очевидно е, че чрез този празник се задоволяват определени потребности на хората. Ние сме на мнение, че при един по-прецизен анализ и критична оценка на отделните му елементи той успешно може да се превърне в празник на рода и семейството. Друг е въпросът кога трябва да се празнува този празник. Може би подходящ за това ще бъде първи март.

Ще се отнася до жизнените дни, според нас на тях трябва да гледаме като на религиозни празници и да ги заменим с празнуването на рождени дни и патронни празници.

Негативно влияние върху процеса на атеизация на семейната среда оказват и религиозните обреди¹ и религиозните празници².
(Виж диаграма № 8)

От трите основни обреди - кръщаване, венчаване и погребение, сравнително най-малък е коефициентът на атеизация при лицата в чистото семейство е извършван религиозният обряд "Погребение", от което следва, че той оказва най-негативно въздействие върху атеизацията. Това е обяснимо, тъй като на фона на силните тъжни преживявания на хората, загубили скъп човек, сравнително по-лесно се формират религиозно-мистични чувства, настроения, поведение, подчинени на религиозните идеи за безсмъртието на душата, загробния живот и вечното спасение със съдействието на бога.

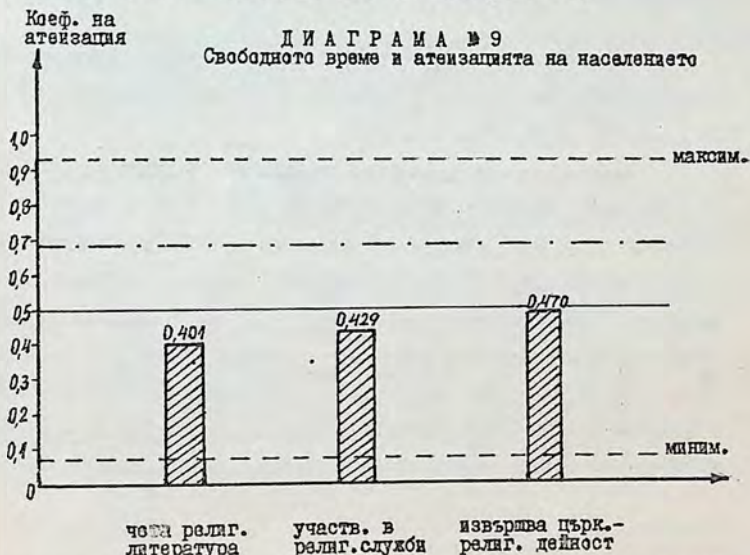
По-слабо е негативното въздействие на обряда "Кръщаване". Този обряд възбужда в себе си идеите за първородния грях на човека и очистването на децата от влиянието на зли сили и нечисти духове. Тези идеи обаче, са достатъчно примитивни, за да се възприемат от хората без резерви.

Сравнително най-слабо е стрипателното въздействие на обряда "Венчаване". В него е заложена идеята, че чрез "божията благословия" семейството ще бъде по-здравно. В замяна на това обаче "работе божи" не трябва да забравят бога. Младите хора у нас са израстнали в социалистическото общество, свободно от всякаква експлоатация, поради което и идеята за робството им е чужда. Независимо от това някои приемат религиозния ритуал главно поради настояване на по-възрастните или от тщеславие и помпозност. При всячки случаи обаче, религиозните обреди въздействуват негативно върху атеизацията, поради което коефициентът на атеизация на лицата, които са ги извършили е под средния коефициент на атеизация на населението в окръга.

Негативно въздействие върху атеизацията оказва и празнуването на религиозните празници.

Изследването показва, че в семействата на 34,25 % от изследваните лица се празнуват големите¹ религиозни празници и на 11,34 % всички религиозни празници. При това коефициентът на атеизация на лицата в чиито семейства се празнуват само големите религиозни празници е под средния коефициент на атеизация на населението в окръга, а на лицата, в чиито семейства се празнуват всички религиозни празници е още по-малък. Той е и под средния теоретичен коефициент на атеизация.

Силно отрицателно въздействие върху атеизацията оказват четенето на религиозна литература, редовното посещение на молитвените домове и извършването на църковно-религиозната дейност. И при трите случая коефициентите на глобална атеизация са не само под средните на окръга, но и под средния Кга. (Вж диаграма № 9)

Л е г е н д а : - - - претеглена; — теоретична; —.— ср. претеглена

¹ Към големите религиозни празници се отнасят - при православната конфесия: "Великден" и "Рождество Христово", а при ислямската - Ураза (Рамазан байрам) и Курбан байрам.

Четенето на религиозни книги, посещението на молитвени домове и особено извършването на активна църковно-религиозна дейност не само, че поглъщат свободното време на религиозните хора, но и по специфичен начин въздействуват върху тяхното съзнание, психика и поведение.

Четенето на религиозна литература формира религиозно-мистично познание на действителността, религиозна оценка на явленията и закономерностите в природата и обществото, а от там и религиозни чувства, религиозна мотивация и накрая религиозно поведение.

Посещението на молитвените домове по време на религиозните служби, колкото и безобидно да изглежда на пръв поглед, също съдейства за възпроизводството на религията и религиозността. Обстановката, съдържанието на словата, музиката, действията въздействуват едновременно върху сетивата, психиката, мисленето и поведението на хората.

Чрез църковно-религиозната дейност се постига в най-голяма степен религиозна социална реализация, а от там и съответствената религиозна ангажираност на личността.

Нашето изследване показва, че процентът на лицата, които четат редовно религиозна литература е незначителен - 1,96 %. Малък е и процентът на лицата, които четат религиозна литература понякога - 2,94 %, докато процентът на лицата, които не четат религиозна литература е 92,35 %. Незначителен е и процентът на лицата, които посещават молитвени домове по време на религиозни служби и особено на лицата, които извършват активна църковно-религиозна дейност - 1,86 %. Независимо от това обаче, отрицателното въздействие на тези фактори трябва да се отчита, тъй като в бъдеще след като се преодолеят спон-

чателно социалните корени на религията, те ще бъдат единствените фактори за възпроизводството на религията при социализма.

Без да се подценява негативното въздействие на онаследените религиозни елементи в оита и културата на хората върху атеизацията, то не трябва да се абсолютизира по няколко причини:

Първо. Като вече бе посочено, те въздействуват в ограничен брой семейства.

Второ. Дори и в семействата, където те се проявяват, наред с тях въздействуват и други фактори, които влияят положително върху атеизацията.

Трето. В повечето от семейството в окръга, както показва и изследването, негативните фактори са окончателно преодоляни.

Голямо положително въздействие върху атеизацията на населението оказват социалистическите празници, обреди и ритуали. (Виж диаграма № 10)

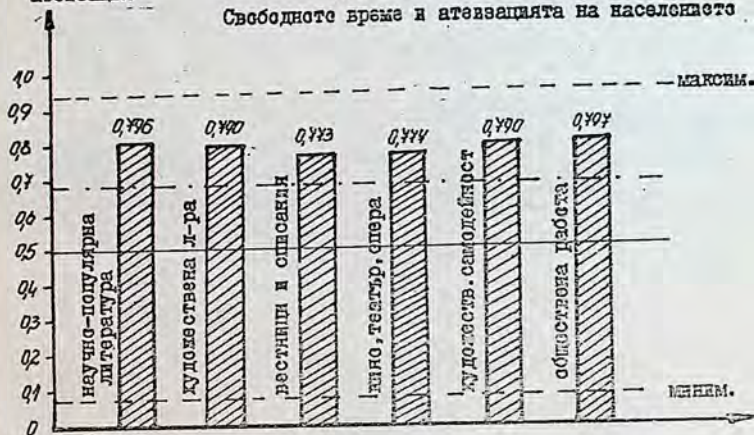
От посочената диаграма е видно, че най-силно въздействуват социалистическите граждански обреди "Обявяване име на дете", "Сключване на граждански брак", "Погребение" и "Възпеминание", които фактически заменят църковно-религиозните не само формално, но и по идеологическото си въздействие.

Положително се отразява върху атеизацията на населението и четенето на научно-популярна и художествена литература, четенето на вестници и списания, посещението на кино, театър, опера, участието в художествена самодейност и особено участието в обществена работа през свободното време. (Виж диаграма № 11)

Коef. на атеизация

Д И А Г Р А М А № 11

Свободното време и атеизацията на населението

Л е г е н д а: --- претермина
 ————— теоретична
 -.-.- ср. претермина

Под въздействието на целенасоченото атеистично възпитание са се формирали не малък брой убедени атеисти, чиято атеизация на съзнанието е на теоретично равнище. При това при лицата с теоретично атеистично съзнание няма колебаещи и религиозно вярващи, нещо повече - коефициентът на атеизация на убедените активни атеисти в окръга е 1,00, т.е. толкова, колкото е теоретично възможния. Това не само потвърждава огромното значение на атеистичното възпитание за преодоляването на религията, но и напълно опровергава твърдението на апологетите на религията, че "всеки човек, включително и атеистите по-малко или повече били религиозни".

Всячко това по убедителен начин доказва, че наред с успехите на реалния социализъм важна роля за окончателното преодоляване на религията играе и атеистичното възпитание. В този смисъл като генциална прогноза звучат думите на К.Марко, че "Религията ще изчезва в такава степен, в каквата ще се развива социализмът. Нейното изчезване трябва да настъпи в резултат на общественото развитие, в което огромна роля принадлежи на възпитанието."¹

ДИНАМИКА НА ВНЕДРЯВАНЕ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИТЕ ГРАЖДАНСКИ ОБРЕДИ И РИТУАЛИ.

Социалистическите обреди са неделима част от социалистическата празнично-обредна система. "Като съвкупност от условия и символически действия, установени от традицията и общая или от закона, обредите разкриват вътрешния смисъл, идеино-политическата, нравствената и естетическата същност на празниците и на друга събития в живота на обществото, семейството и личността."²

1 К.Марко.Фр.Енгелс. В.И.Ленин о религии. М.1971. стр.20

2 Основни насоки за развитие и усъвършенстване на празнично-обредната система в НРБ. С. 1978. стр.9

През последните години интересът към социалистическите граждански обреди, както от страна на субектите на социалното управление, така и от страна на цялото население бързо нараства. Този нарастнал интерес се дължи на редица обстоятелства, по-важни от които според нас са следните:

Първо. В социалистическите граждански обреди са съчетани интересите както на отделната личност и семейството, така и интересите на отделните социални групи и обществото като цяло. Те се явяват ефективна форма за осъществяване на единодействието между личност, семейство, социална група и общество — характерна черта на социалистическия начин на живот. Заедно с другите компоненти на социалистическата семейна празнично-обредна система, те спомагат за осмисляне на свободното време, за повишаване на социалната активност и духовното стимулиране на хората, поради което те представляват норма на социалистическия начин на живот.

Второ. Чрез социалистическите граждански обреди хората по специфичен, тържествено-ритуален начин задоволяват редица свои материални, нравствено-етични и естетически потребности. От всички компоненти на социалистическата семейна празнично-ритуална система те най-лесно се поддават на управление и регулиране и по този начин чрез тях най-ефективно се съдействува за формиране на социалистически семеен духовен бит. Поради това те се явяват мощен фактор за комунистическото възпитание на трудещите се и младите.

Трето. Дотолкова, доколкото някои от събитията, с които са свързани социалистическите граждански обреди като раждане, създаване на ново семейство, погребение и възпомяване на покойниците, са ставали и в миналото различни религиозни конфесии са успели да ги свържат със своята празнично-обредна система и по този начин да под-

чинят семейния духовен бят на своите цели. Социалистическите граждански обреди за разлика от религиозните са етноинтегриращи, запазили революционния дух и здравите народности и семейни традиции на българина, обогатени с ново социалистическо съдържание и символа, те успешно изместват религиозните и се явяват специфична форма на атеистичното поведение.

Благодарение на големите грижи, които полагат БКП, Държавният и Министерският съвет на НРБ, обществените организации и институтите и учрежденията на културата, през последните години в нашата страна получи широко разпространение обредите, свързани с раждането на дете, създаването на семейство и погребение на покойниците. Освен тях в Русенски окръг по инициатива на народните съвети и обществените организации се внедриха и редица други социалистически граждански ритуали като: връчване на личен паспорт на 16-годишните, изпращане на новобранци в родната казарма, награждаване на многодетни майки с ордени и медали и колективни и индивидуални възпомяния на покойниците от салидото, квартала, семейството и др.

Големите грижи на ОК на БКП, народните съвети и обществените организации за популяризирането и внедряването на социалистическите граждански обреди, за повишаването на идейно-емоционалното и естетическото им въздействие, за създаването на добра материална и кадрова база се увенчават с успех.

Ако вземем за критерий количествения показател, увеличаването на процента на проведените граждански обреди в окръга виждаме, че с всяка изминала година той прогресивно расте. Така например социалистическият граждански обред "Обявяване име на дете" през 1972 год. е обхващал 29,07 % от ражданията в окръга, а през

1976 г. той обхваща 76,40 % от събитията. Обредът "Сключване на граждански брак" през 1972 г. е обхващал 92,80 % от сключените граждански бракове, а през 1976 г. - 100 %. Гражданският обред "Погребение" е обхващал през 1972 г. 32,80 %, а през 1976 г. - 53,90 %.

Приведените данни говорят за бързо навлизане на социалистическите граждански обреди в семейния обит на хората. Същевременно обаче, макар и малък процент от хората все още търсят и предпочитат религиозните ритуали, а има и такива, които извършват и едините и другите. (Вж. табл. № 7)

ТАБЛИЦА № 7. Ориентация на населението от Русенски окръг към социалистическите и религиозните обреди.

Т и п о б р е д	Обявяване име на дете	Сключване на Гражд. брак	Погребение
Извършиха граждански ритуал	93,05 %	96,93 %	59,44 %
Извършиха религиозен ритуал	4,17 %	1,42 %	35,66 %
Извършиха граждански и религиозен ритуал	2,78 %	1,65 %	4,90 %
В с я ч к о :	100,00 %	100,00 %	100,00 %

От данните в посочената таблица е видно, че и при трите основни ритуала "Обявяване име на дете", "Сключване на граждански брак" и "Погребение" преобладават лицата, които приемат и извършват само граждански обреди. Значително по-малък е процентът на лицата, които приемат и извършват и едините, и другите или само религиозните.

Същевременно при обредите "Сключване на граждански брак" и "Обявяване име на дете" процентът на лицата, които приемат само гражданския обред, значително преобладава над лицата, които приемат единия и другия тип. Що се отнася до обреда "Погребение" обаче, независимо, че процентът на лицата, които приемат само гражданския обред е значително по-голям, то не е малък и процента на лицата, които приемат и единия, и другия или само религиозния.

Изследването на мотивите, поради които хората се ориентират към единия или другия тип обреди показва, че в окръга са се формирали шест групи личности:

- Личности, които са за социалистическите обреди, защото са атеисти по убеждение. Техният процент е най-голям - 54,31 %.
- Личности, които извършват социалистически обреди, защото и другите хора извършват такива, т.е. по подражание. Те са приблизително два пъти по-малко от първите - 22,47 %.
- Личности, които са за социалистическите обреди, но извършват и религиозни от уважение към близките си, които желаят такива. Техният процент е още по-малък - 10,39 %.
- Личности, които са за религиозните обреди, но извършват и социалистически от уважение към нерелигиозните членове в семейството. Те са почти два пъти по-малко от лицата, които извършват религиозни обреди от уважение към близките си - 4,60 %.
- Личности, които извършват само религиозни обреди за спазване на традицията - 5,96 %.
- Личности, които извършват само религиозни обреди, защото са религиозни по убеждение. Към тях се отнасят само 2,13 % от изследваните лица.

От горния анализ можем да направим следните изводи:

Първо. По-голямата част от пълнолетното население в окръга се е ориентирало към социалистическите обреди, защото има атеистични убеждения. Следователно атеизацията на населението се явява важен фактор за тяхното внедряване.

Второ. Независимо, че процентът на лицата, които извършват социалистическите обреди по подражание е по-малък от този на лицата, които ги извършват поради атеистичните си убеждения, то те са значително повече от лицата, които извършват двата типа или само религиозните. От това следва, че подражанието като фактор при внедряването на социалистическите обреди не трябва да се подценява.

Трето. Процентът на лицата, които са за социалистическите обреди, но извършват и религиозни от уважение към близките си, които желаят такива, е по-голям от процента на лицата, които са за религиозните, но извършват и социалистически от уважение към нерелигиозните членове на семейството си. Това показва, че атеистите проявяват много по-голяма и в повечето случаи неосправдана търпимост към религиозните обреди, особено когато те се отнасят за нерелигиозни техни близки.

Четвърто. Религиозните обреди се извършват предимно от желанието да се спази традицията. Това наляга, обаче, най-често не е продиктувано от религиозни потребности. Тук явно се смесват народностната с религиозната традиция, поради което се налага:

1. Да се разграничат народностните от религиозните традиции.
2. Редица народостни традиции да се проследят и да заемат полагаемото им се място в социалистическите граждански обреди и празници. "По-смело да се загребва от съкровищницата на българския народ."

гарската народна традиция, от неизчерпаемостта на класическата българска и световна литература, на музиката, живописа, архитектурата и театъра.¹

3. Да се повиши качеството и ефективността на социалистическите обреди като се създават и нови творби на изкуството, да се разгърне истинско обредно творчество, което да извара от социалистическата действителност и да задоволява потребностите на социалистическия гражданин.²

Динамиката на формирането на позитивно отношение към социалистическите обреди и негативно към религиозните в различните типове селища е различна. В това се убеждаваме като съпоставим процента на лицата от различните типове селища, премеащи само социалистическите обреди с този на лицата, премеащи религиозните или и двата типа едновременно. (Вж. табл. № 8)

ТАБЛИЦА № 8. Ориентация на селените от различните типове селища към социалистическите и религиозните обреди

Тип селище	Обявяване през на лето - %			Скитчване на град. обр. - %			Погребение - %		
	соц.	религ.	сми- сени	соц.	религ.	сми- сени	соц.	религ.	сми- сени
Окръжен център	97,10	4,50	2,40	98,36	0,16	1,48	69,68	24,56	5,76
Г р а д	84,00	10,00	6,00	86,27	9,81	3,92	43,59	46,15	10,26
С е л о община	91,74	5,50	2,76	94,55	4,84	0,61	34,48	64,37	1,15
С е л о пъленосел.	83,49	13,76	2,75	96,63	-	3,37	28,89	71,11	-

От данните в посочената таблица се вижда, че формирането на позитивно отношение към социалистическите обреди е най-голямо в

1 Основни насоки за развитие и усъвършенстване на празнично-обредната система в НРБ. 0.1978. Стр.9

2 Там там. стр.10

окръжния център и постепенно намалява в градовете на окръга, селата-центрове на общини и селата-пълномошничества.

Що се отнася до ориентацията на населението към смесените и само към религиозните обреди, то процентът на лицата, които са се ориентирали към тях е най-малък сред населението от окръжния център и сравнително по-голям в градовете на окръга, селата-центрове на общини и селата-пълномошничества.

Голямо значение за по-нататъшното внедряване на социалистическите обреди има отчитането на динамиката на внедряването им сред различните етнически групи, населяващи окръга.

Нашето изследване показва, че при всички етнически групи процентът на лицата, които приемат социалистическите обреди преобладава над процента на лицата, които приемат смесените или само религиозните. (Вж. табл. № 9)

ТАБЛИЦА № 9. Ориентация на населението от различните етнически групи към социалистическите и религиозните обреди.

Етнически групи	Социалистически - %	Смесени (соц. и религ.) - %	Религиозни - %	Непоказали - %
Българска	78,63	11,36	6,45	3,56
Турска	51,55	27,32	17,01	4,12
Арменска	78,95	15,79	5,26	-
Татарска	66,67	33,33	-	-

При различните етнически групи обаче, той е различен. Най-голям е процентът на лицата, които приемат само социалистическите обреди сред българите и българските арменци и по-малък при българските татари и българските турци, от което следва, че най-бързо се ориентират към социалистическите обреди българите и българските

арменци и сравнително по-бавно българските татари и българските турци. Но се отнася до ориентацията към смесените и религиозните обреди, преодоляването им най-бавно се осъществява сред българските турци, от което следва, че усилията трябва да се насочат главно сред населението от тази етническа група.

Върху динамиката и мотивацията на ориентацията на населението от различните типове селища и различните етнически групи към социалистическите и религиозните обреди оказват влияние редица обективни и субективни фактори.

От обективните фактори, които оказват влияние върху ориентацията на населението към единия или другия тип обреди сравнително най-важна роля играят социалното положение и социално-демографските особености - възраст и образование.

Нашето изследване показва, че различното социално положение на изследваните лица се отразява различно върху ориентацията и мотивацията им към социалистическите и религиозните обреди.

(Виж диаграма № 12)

От посочената диаграма се вижда, че най-голям е процентът на лицата, които приемат само социалистическите обреди сред учащите в средните, полувисшите и висшите учебни заведения, научно-техническата и творческата интелигенция, служителите и работниците, и сравнително по-малък при селскостопанските труженици.

По-бавното формиране на позитивно отношение към социалистическите обреди и негативно към религиозните при селскостопанските труженици има своите исторически основания. В недалечното минало, в условията на частнособственическото производство, на жестока експлоатация, на ниско развитие на оръдията на труда и ниска култура на хората у нас, религиозните празници почти изпитваха духовния им бят.

След победата на социалистическата революция бързо нарастна работническата класа и народната интелигенция, които възприеха и продължиха революционните празнично-обредни традиции на БКП, докато при селскостопанските труженици се запазва в по-голяма степен религиозните традиции.

С нееднаквото разпределение на лицата с различно социално положение в различните селища се обяснява до голяма степен и различието в динамиката на внедряването на социалистическите обреди и преодоляването на религиозните.

Промените в характера на труда в различните отрасли на народното стопанство, настъпили в резултат на внедряването на постиженията на научно-техническата революция и научната организация на труда водят до изменение на социално-класовата структура на населението, а от там и до формиране на тенденция на позитивна ориентация към социалистическите обреди във всички типове селища.

Независимо от това обаче, субектите на социалното управление трябва да отчитат спецификата на въздействието на този фактор и да проявяват конкретен подход в различните типове селища.

Върху ориентацията на населението към социалистическите обреди оказват влияние и някои социално-демографски особености.

Нашето изследване показва, че процентът на лицата от всички възрастови групи, които приемат само социалистическите обреди значително преобладава над процента на лицата, които приемат смесените или само религиозните. Същевременно обаче, при различните възрастови групи той е различен.

При възрастовата група от 18 до 20 години той е най-голям - 88,99 % и с увеличаване на възрастта постепенно намалява, като при възрастовата група от 51 до 60 години е 71,15 %, а над 60 години - 52,51 %. В същото време процентът на лицата, приемащи религиозните обреди е най-малък при възрастовата група от 18 до 20 години - 0,92%. С увеличаване на възрастта постепенно нараства, като при възрастовата група от 51 до 60 години той е 7,63 %, а над 60 години - 20,52 %.

По-голямата устойчивост на религиозните обреди сред по-възрастното население може да бъде обяснена с това, че тази част от населението е прекарала своите младежки години в условията на класовото експлоататорско общество, при което у него са се формирали трайни религиозни стереотипи, които и днес тегнат върху съзнанието и поведението му.

В резултат на големите миграционни процеси, които настъпиха у нас, вследствие на индустриализацията на народното стопанство, голяма част от младото поколение напусна селата и се пресели в градовете - предимно в окръжния център.

Различията във възрастовата структура на населението от различните типове селища безспорно оказва влияние върху динамиката

на ориентацията на населението им към социалистическите обреди.

През последните години се създадоха благоприятни условия за подобряване на възрастовата структура във всички типове селища, а оттам и за ускоряване динамиката на внедряване на социалистическите обреди.

Положително въздействие в това отношение оказват:

Първо. Прогресивните изменения в социално-класовата структура на населението от различните типове селища и

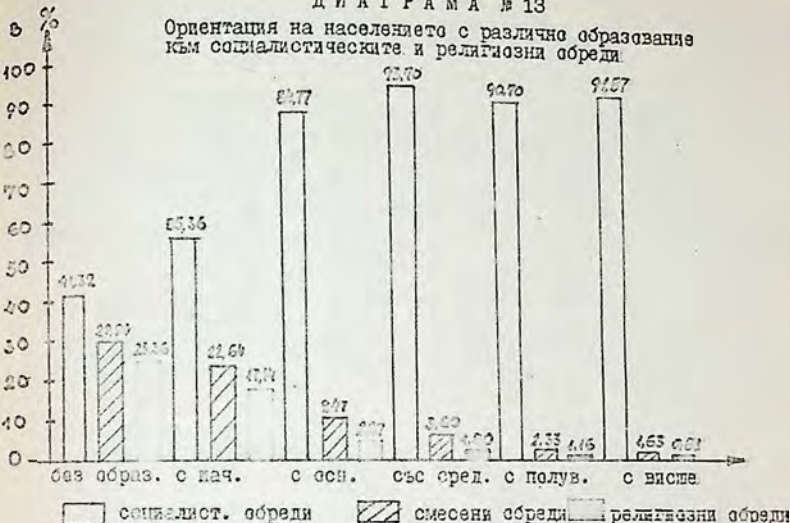
Второ. Естествената подмяна на старото поколение от младото, което не е обременено от религиозни стереотипи.

Независимо от това, обаче, субектите на социалното управление в по-нататъшната си работа по внедряването на социалистическите обреди трябва да отчитат въздействието на възрастовата структура. Това е от особено значение за селата, тъй като за разлика от градовете, където се формира тенденция младите семейства да живеят отделно от родителите си. В селата все още младите продължават да живеят съвместно със старите, поради което последните оказват голямо, понякога отрицателно въздействие върху тях.

Определено въздействие върху формирането на положително отношение към социалистическите обреди и отрицателно към религиозните оказва образованието на населението. (Вж. диаграма № 13)

Д И А Г Р А М А № 13

Ориентация на населението с различно образование
към социалистическите и религиозни обреди

От посочената диаграма се вижда, че с увеличаване на образованието на изследваните лица, расте и позитивното отношение към социалистическите обреди и негативното към религиозните. При това образованието оказва най-голямо въздействие върху мотивите на ориентацията на населението към обредите.

Нашето последващо проучване, че само 30,24 % от изследваните лица без образование приемат социалистическите обреди по убеждение и 25,41 % ги приемат по подражание. С увеличаване на образованието процентът на лицата, които приемат социалистическите граждански обреди по убеждения бързо нараства. При лицата с висше образование той е 89,19 %. В същото време процентът на лицата, които приемат социалистическите обреди по подражание намалява като при лицата с висше образование той е 5,41 %. Що се отнася до

религиозните обреди, то с увеличаване на образованието расте и негативното отношение към тях.

Освен горепосочените обективни фактори, върху ориентацията на населението към социалистическите обреди определено въздействие оказват и различните религиозни конфесии. Изпълнявайки етно-разграничителна функция, те в една или друга степен задържат ориентацията към социалистическите обреди.

Изследването показва, че 39,78 % от лицата, отнасящи се към източно-православното изповядание приемат социалистическите обреди. При лицата, изповядващи ислямската религия той е още по-малък - 35,43 %.

Следователно субектите на социалното управление при своята работа за формиране на позитивно отношение към социалистическите граждански обреди у населението, отнасящо се към различните етнически групи, трябва да отчитат специфичното въздействие и на различните религиозни конфесии. Това има голямо значение, тъй като религиозните хора не са изолирани от обществото, семейството и трудовия колектив. От една страна последните действуват позитивно върху тяхната ориентация към социалистическите обреди. А от друга-религиозните хора могат да влияят негативно върху социално-психологическия климат на семейството и трудовия колектив и върху отделните личности, които не са религиозни.

Важна роля за формиране на позитивно отношение към социалистическите обреди играят и самите обреди - по-точно тяхната популярност, идейно-емоционалното съдържание, символиката, организацията, изпълнението на длъжностните лица и не на последно място подходящата материална база.

Една от причините, поради която все още има, макар и незначителен брой хора в Русеколя окръг, които да не предпочатат социа-

листяческите обреди е, че не ги познават достатъчно. Така например 50,49 % от изследваните лица не са присъствували на обреди "Обявяване име на дете", 31,60 % не са присъствували на обряда "Сключване на граждански брак" и 61,49 % не са присъствували на обряда "Погребение".

Друг не по-малко важен фактор за формиране на положително отношение към социалистическите граждански обреди е те да се харесват на хората.

Изследването показва, че двата обряда "Сключване на граждански брак" и "Обявяване име на дете" повече се харесват от обряда "Погребение". Това е обяснимо, тъй като първите два са свързани с положителни емоционални преживявания. Същевременно обаче, в различните типове селища едни и същи обреди не се харесват еднакво. Следователно не само от естеството на обредите зависи дали те ще се харесат на хората или не. Нашето изследване показва, че от голямо значение са: изпълнението на обредите, участието на обществените организации, съдържанието на словата, музиката, символиката, обредните зали и др.

Следователно повече хора харесват изпълнението на обредите и участието на обществените организации в окръжния център и селата-центрове на общини и по-малко - в селата-пълномощества. Съдържанието на словата, музиката, символиката също се харесват сравнително повече в окръжния център и по-малко в селата-центрове на общини и пълномощества. Подобна тенденция се наблюдава и по отношение на материалната база, от което следва, че усилията трябва да се насочат предимно към селата-центрове на общини и селата-пълномощества.

При анализа на данните относно това доколко се харесват отделните елементи на обредите се натъкваме на един показателен факт, а именно - обредите като цяло се харесват и възприемат от хората, а когато се стигне въпросът до отделните им елементи, то процентът на липсата, които ги харесват е по-малък от този на липсата, които не ги харесват. На пръв поглед това изглежда парадоксално. Възможно е обаче, това е напълно закономерно явление. Приемайки социалистическите обреди като своя потребност, хората проявяват искането за повишаване на тяхното идейно-емоционално, художествено и естетическо ниво. Този процес ще продължава и в бъдеще, от което следва, че субектите на социалното управление трябва да полагат постоянни грижи за усъвършенстване на социалистическите обреди.

Анализът на състоянието и динамиката, както и на позитивното и негативното въздействие на някои обективни и субективни фактори върху ориентацията на населението към социалистическите обреди ни позволи да направим редица важни методологически и практически изводи, относно работата на субектите на социалното управление по внедряването на социалистическите обреди в Русенски окръг:

Първо. Успоредно с изграждането на развитото социалистическо общество все повече ще нарастват социалните функции на социалистическите обреди, а оттам и непрекъснато ще се повишават изискванията на хората към тях.

Второ. Върху ориентацията на населението към социалистическите обреди оказват влияние редица обективни и субективни фактори, отчитането на които има важно значение за по-нататъшното им внедряване в живота на хората. При това обективните фактори имат определящо значение, а субективните - ретиващо. Тяхното въздействие обаче, е комплексно. От това следва, че субектите на социалното управление,

използвайки благоприятното въздействие на обективните фактори трябва да насочат своите усилия в следните направления:

- повишаване атеизацията на населението и пропагандиране и популяризиране на социалистическите обреди като специфична форма на атеистично поведение и норма на социалистическия начин на живот;
- подобряване и усъвършенствуване на социалистическите обреди в съответствие с нарастналите потребности и вкус на хората в социалистическото общество;
- създаване и усъвършенствуване на необходимата материална и кадрова база за провеждане на социалистическите обреди.

В центъра на първото направление стоят обществените организации, които със съдействието на Народните съвети, Съветите за култура, Д-во "Г. Кирков" и ДСБК трябва да разгърнат широка пропаганда, агитационно-разяснителна и индивидуална работа, насочена към: критика и отрицание на религията и по-конкретно на религиозните обреди като несъвместими със социалистическия начин на живот; широка пропаганда и популяризиране на социалистическите обреди и привличане на населението за участие в тях. При това акцентът трябва да се постави върху онези типове селища и етнически групи, където динамиката на внедряването на социалистическите обреди е най-бавна като се прилага конкретен и диференциран подход съобразно социално-класовите и социално-демографските особености на хората.

В центъра на второто направление стоят народните съвети, съветите за култура и ДСБК. Усилията тук трябва да се насочат за усъвършенствуване на идейно-емоционалното съдържание, символиката, словата, музикалното оформление, декорацията и др. Специално внимание в това отношение трябва да се обърне на семейните тържества и увеселения.

В центъра на третото направление стоят народните съвети и обществените организации. Наред с подобряването на материалната база те трябва да насочат своите усилия към повишаване на квалификацията и изпълнителското майсторство на лицата, участващи в обредите.

Под ръководството на ОК на БКП, Окръжният народен съвет и ОК на Отечествен фронт в Русенски окръг през 1976 година приеха дългосрочна програма за атенстичното възпитание и внедряването на социалистическите обреди. Изследването показва, че потребностите на хората изпреварват залегналите в програмата срокове. Нови изисквания поставят и "Основните насоки" за развитие и усъвършенстване на празнично-обредната система в Народна република България. Това налага отново да се огледа тази програма и да се набележат по-конкретни ефективни мероприятия за ръководство и контрол на този сложен и динамичен процес, какъвто е внедряването на социалистическите обреди.

К69 КОВАЧЕВА, Д. и Д. Митев. Атеизацията на
населението и внедряването на социалистичес-
ката семейно-битова, празнично-обредна систе-
ма в Русенски окръг. Русе, 1979. 60 с.

По материали от конкретното комплексно,
социологическо, етно- и социално-психоло-
гическо изследване на управлението на
процеса.